

Василь Варзар

29 (16 ст. ст) грудня 1851 в місті Люблін (Польща) народився Василь Єгорович Варзар (Варзер), російський і український статистик, основоположник промислової статистики в Російській імперії. Автор першого підручника з промислової статистики в Російській імперії.

Народився в сім'ї молдавського дворянина. Вчився в Київському університеті і Петербурзькому технологічному інституті. Написав перший підручник з промислової статистики в Російській імперії. У студентські роки був пов'язаний з революційними народниками. Автор широко відомої брошури «Хитра механіка» (1874), про антинародну суть податкової політики царського уряду.

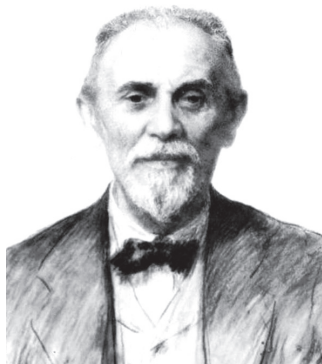
У 1876 р. разом з О. Русовим і П. Червінським організував статистичне відділення Чернігівської земської управи, де розробив так званий чернігівський

тип земської статистики. Після закриття чернігівського статистичного бюро Варзар був у Чернігові суддею, потім головою повітової земської управи.

У 1894 – 1917 роках працював у Міністерстві фінансів, Міністерстві торгівлі й промисловості. За ініціативою і під керівництвом Варзара були зроблені два перших в Росії статистичних обстеження (фактично – переписи) російської промисловості в 1900 і 1908 роках.

Після Жовтневого більшовицького перевороту працював у ВРНГ (Вища рада народного господарства) і ЦСУ, викладав у вузах. У 1925 – 27 роках вийшло в світ велике теоретичне дослідження «Нариси основ промислової статистики» (у 2-х т.). Ця праця стала першим підручником з промислової статистики. Помер 29 вересня 1940 р. в Ленінграді (Санкт-Петербург).

У 1983 році в Чернігові на

честь вченого-статистика назвали вулицю, об'єднавши колишні вулицю Лугову й 1-й провулок Толстого.

Вулиця Василя Варзара – у Новозаводському районі, на Лісовиці, пролягає від вулиці Толстого до озера Млиновище, переходить у дорогу, яка веде до вулиці святителя Феодосія Углицького. Забудована приватними садибами. Є ряд звичайних історичних будівель, які не є пам'ятниками архітектури чи історії.

Другі Чернігівські краєзнавчі читання

У Навчально-науковому інституті історії та соціогуманітарних дисциплін імені О. Лазаревського Національного університету «Чернігівський колегіум» імені Т. Шевченка 15 грудня відбулися Другі Чернігівські краєзнавчі читання. Вони були присвячені 150-річчю від дня народження літератора, бібліографа, адвоката, уродженця Чернігова Михайла Могилянського.

У заході взяли участь історики, музейні та бібліотечні працівники, студенти – представники університету «Чернігівський колегіум», Сумського державного педагогічного університету імені А. Макаренка, Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника, Центрального державного архіву-музею літератури і мистецтва України (Київ), Національного історико-культурного заповідника «Гетьманська столиця» (Батурин), обласного історичного музею імені В. Тарновського, обласної універсальної наукової бібліоте-

ки імені Софії та Олександра Русових, Комунального закладу «Чернігівський обласний пошуковий науково-редакційний центр» та ін.

Бібліотечну спільноту регіону представляли заступниця директора ОУНБ Вікторія Примак, завідувачка відділу краєзнавства бібліотеки Ірина Каганова, бібліотекарка цього ж відділу Людмила Студьонова, завідувачка Михайло-

Коцюбинської селищної бібліотеки Інна Шовкун.

Були представлені доповіді «Штрихи до портрета «незвичайної жінки» Марії Могилянської», «Людина ГУЛАГу. Лада Могилянська», «Літописання в районі та у громаді».

Читання розпочалися з вшанування відомої історикни та краєзнавиці Тамари Демченко з нагоди її 75-ліття. Долучилася і обласна бібліотека до вітання почесної читачки й давньої подруги бібліотеки, меценатки та благодійниці, шановної Тамари Павлівни.

Микола Бантиш-Каменський

27 (16-го за старим стилем) грудня 1737 року в Ніжині (полковому військово-адміністративному центрі Гетьманщини, яка тоді перебувала під управлінням ІІ-ї Малоросійської колегії – «Правління Гетьманського уряду») народився Микола Миколайович Бантиш-Каменський, український і російський історик, археограф, бібліограф. Мав українсько-грецьке походження (грецьке коріння по лінії матері). Представник старшинсько-козацького роду гербу «Сулима». Батько Дмитра Бантиш-Каменського, автора 4-томної «Історії Малой Росії».

Микола ріс без батька. Початкову освіту отримав від матері, потім навчався в ніжинській грецькій школі. На запрошення брата матері, єпископа Амвросія Зертис-Каменського, продовжив освіту в Києво-Могилянській академії (1745 – 1754).

Після Закінчення емігрував на Московщину, де навчався в Московській духовній академії (1754 – 1758). З 1758 р. слухав лекції у відкритому Московському університеті, за успіхи отримав звання студента університету. 1760 р. в Петербурзі переклав першу частину «Історії Петра Великого» Вольтера.

Від 31 грудня 1762 року, після закінчення університету, працює в архіві. З 1765 року – помічник керуючого архівом. Внаслідок несприятливих умов роботи до 1780 р. практично втратив слух.

Також Микола Бантиш ледь не загинув під час чумного бунту 1771 р. разом з дядьком Амвросієм Зертис-Каменським – тоді митрополита Амвросія вбив розлючений натовп московитів. На згадку про покійного родича, Бантиш узяв його прізвище і став іменуватися Бантиш-Каменським.

На нього звернув увагу уряд, проте молодий вчений з любові до свого архіву відмовлявся від будь-яких підвищень, які вимагали б зміни роботи. Зокрема, відмовився від місця обер-секретаря у Колегії закордонних справ Російської імперії.

Бантиш-Каменський надавав неоціненну допомогу в підборі джерел відомим історіографікам свого часу. Тільки після двадцяти років роботи в архіві, 7 листопада 1783 р., він був призначений другим керуючим архіву.

Бантиш-Каменський відрізнявся крайнім консерватизмом. Він із занепокоєнням стежив за обстановкою в країні і світі. Навіть московський Англійський клуб здавався йому підозрілим. Для зануреного у фоліанти відлюдника було, як він писав, «дивно, що не хочуть люди спокійно жити і стопам предків своїх слідувати».

Цей світогляд зблизив його з Павлом І, у правління якого кар'єра Бантиша отримала новий імпульс. 24 вересня 1799 р. він став дійсним статським радником; 9 травня 1800 р. призначений керуючим московським архівом Колегії закордонних справ. 2 вересня 1802 р. нагороджений орденом св. Володимира 3-го ступеня. 1808 р. обраний членом Російської академії наук.

З 20 серпня 1812 р., отримавши розпорядження від начальника уряду Москви, перед входом до міста французьких військ, займався упаковкою архіву. Уклав найважливіші справи в 305 скринь і коробів. 23 серпня виїхав слідом за архівними матеріалами у Владимир, потім у Нижній Новгород.

25 січня 1813 р. з архівом повернувся до Москви.

Остання робота – підготовка до друку «Державних грамот і договорів», з яких перша частина видана 1813 р.

Помер 1-го лютого (20 січня за Юліанським стилем) 1814 року. Похований у Донському монастирі біля могили дядька – архієпископа Амвросія і молодшого брата Івана Бантиша.

Хронологія деяких робіт.

1766 – склав за дорученням Міллера для імператриці Катерини ІІ 6 ґрунтовних рукописних трактатів з різних питань історико-дипломатичного характеру.

1780, 1781 і 1784 – склав «Дипломатичний збірник справ між російським і польським дворами, з самого початку по 1700 р.» в 5 томах; цим твором згодом керувався Н. М. Карамзін.

Склав «Дипломатичний збірник справ між Російською та Китайською державами, з 1619 по 1792».

1794 – за дорученням імператриці склав докладні відомості про українських та білоруських греко-католиків, які потрапили під владу Російської імперії.

1797 – закінчив опис справ «Грецьких духовних і світських осіб, Китайського двору, Молдавії та Валахії».

1799 – склав «Реєстр та опис малоросійських і татарських справ».

Склав «Скорочені дипломатичні відомості про взаємини між російськими монархами і європейськими державними посольствами, їх листуваннях і договори, що зберігаються державною Колегією закордонних справ у московському архіві, з 1481 по 1800 р.» в 4-х томах.

Склав «Виписку з конференцій іноземних міністрів, які перебували при російському дворі».

1805 – 1809 – описав справи турецького двору, прикордонних з Польщею, сербських, слов'янських та інших сусідніх з ними народів, а також азійських.

1809 – 1810 – описав справи царювання імператриці Єлисавети Петрівни з 1742 по 1762 рр.

Видав велику кількість навчальних книг, яких потребували духовні семінарії: латинські букварі (надруковані в Москві і в Лейпцигу) і латино-французько-російські прописи. Крім того, видав, зокрема, Латинську граматику, Грецьку граматику Варлаама Лашевського; Єврейську коротку граматику Фроша; Риторичу Бурга; Богослов'я Феодана Прокоповича в 3-х томах; «Богослов'я» Феоділакта Горського, єпископа Переяславського, латинською мовою. Займався перекладами, більшість з яких втрачені в 1812 році разом із колекцією листів.

Ярослав ВОЛЕРТ
Сторінка «Чернігівщина
в житті славетних»

Календар січня

Чернігівська обласна універсальна наукова бібліотека ім. Софії та Олександра Русових видає щорічний календар «Знаменні і пам'ятні дати Чернігівської області на 2024 рік». Укладачі: Л. Студьонова, І. Каганова. Відповідальний за випуск Ю. Соболев. Друкуємо січневу частину календаря.

1 – у м. Сновськ народився Леонід Намович Большаков (1924 – 2004), письменник, шевченкознавець, професор, заслужений працівник культури України, лауреат премії ім. П. Тичини та Державної премії України ім. Т. Шевченка.

3 – народився Віталій Володимирович Гольцов (1954), художній керівник обласного театру ляльок ім. О. Довженка, заслужений артист України, лауреат премії ім. М. Коцюбинського.

7 – В с. Фаївка Новгород-Сіверського р-ну. Живе у народився Володимир Федорович Карась (1944), заслужений художник України, лауреат літературно-мистецької премії ім. Л. Забашти. Живе у Прилуках.

13 – в Ічні народився Віктор Михайлович Резанов (1829 – 1904), художник-пейзажист, академік Імператорської Академії мистецтв. Навчався в класичній гімназії при Ніжинському юридичному лицей князя Безбородька. Писав пейзажі на замовлення В. Тарновського в Качанівці, І. Скоропадського в Тростянці, Г. Галагана в Сокиринському, де-Бальменів у Линовиці, Дабіж-Горленків на хут. Романівщина. У 1864 р. виїхав за кордон. Помер у м. Вільно у повному забутті.

У м. Глухів Чернігівської губ. народився Євген Дометійович Онацький (1894 – 1979), журналіст і науковець, учасник української революції 1917 – 1921 рр., член Української Центральної Ради. Помер в Аргентині.

В с. Гнідинці Прилуцького р-ну народився Олександр Андрійович Шокало, (1949), літературознавець та есеїст, автор публікацій про письменників, вчених Чернігівщини.

17 – в Ніжині народився Петро Хрис-

тианович Вітгенштейн (1769–1843), воєначальник німецького походження, генерал-фельдмаршал, учасник Наполеонівських воєн.

20 – в Чернігові народився Володимир Якович Руденко (1954), історик, археолог, працював завідувачем відділу наукових досліджень печер та пам'яток археології Національного заповідника «Чернігів стародавній», автор книг і статей краєзнавчої тематики.

24 – 25 – 2014 р. в Чернігові відбулася мирна акція протесту – відгук на Євромайдан у Києві.

24 – у Борзни народилася Ніна Олександрівна Саєнко (1944), художниця декоративного мистецтва, заслужений діяч мистецтв України, дочка народного художника О. Ф. Саєнка.

26 – в с. Дунаєць Глухівського повіту Чернігівської губ. (нині село Глухівського р-ну Сумської обл.) народився Микола Андрійович Маркевич, (1804 – 1860), історик, етнограф, поет, перекладач, музикант і композитор. У дитинстві проживав у Сокиринцях і Васківцях на Срібнянщині, Рудівці на Прилуччині. Навчався в приватній школі П. Білецького-Носенка у с. Лапінці під Прилуками. Від 1830 оселився в родовому маєтку в с. Турівка Прилуцького пов. Полтав. губ. (нині село Броварського р-ну Київ. обл.), який перетворив на один із відомих культурних осередків малоросійського дворянства. У Турівці помер і похований.

Народився Іван Григорович Рашевський (1849 – 1921), художник, скульптор, критик, мистецтвознавець. Директор Чернігівського музею старожитностей В. В. Тарновського, один із засновників громадської бібліотеки в Чернігові. З ним пов'язана історія місцевостей «Швейцарівка» та «Рашевщина» в Чернігові.

2019 р. в с. Шатура Ніжинського р-ну встановлено дошку пам'яті «Устинія Іванівна Петренко – Праведник народів світу». Ця проста жінка під час нацистської окупації надала прихисток та допомогу євреям.

29 – День пам'яті Героїв Крут.